

Uşaq əməyinin Azərbaycanda tətbiqi və siyasət

written by briadmin

Uşaq hüquqları beynəlxalq insan hüquqları sisteminin çox vacib tərkib hissələrindən biridir. Bu hüquqlar uşaqların necə qorunmalı və istismardan uzaq tutulmalı olduğunu müəyyən edir. Azərbaycan Sovet İttifaqından ayrılıb müstəqillik əldə etdikdən sonra uşaqları qorumaq üçün milli qanunlar və dövlət proqramları qəbul edib. Azərbaycan dövləti həmçinin beynəlxalq standartlara əməl etməyi öz öhdəsinə götürüb. Bunun ən əhəmiyyətli nümunələrindən biri kimi BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının (UHK) imzalanması göstərilə bilər. Azərbaycan UHK-nı ratifikasiya edərək uşaq hüquqlarını qorumaq öhdəliyini beynəlxalq səviyyədə qəbul edib. Bəs Azərbaycan qanunları və siyasətləri uşaq əməyi istismarının qarşısını nə dərəcədə effektiv şəkildə alır?

Azərbaycan dövləti müəyyən nəzarət tədbirləri həyata keçirir və uşaqlar üçün iş imkanları və sosial dəstək proqramları təşkil edir. Lakin bu yanaşma problemin mahiyyətinin düzgün anlaşılmadığını göstərir. Bu yanaşma uşaq əməyini elə təqdim edir ki, sanki uşaqların sadəcə işləməyə ehtiyacı var. Halbuki uşaqların əmək istismarından qorunmağa ehtiyacı var. Uşaq əməyinin müəyyən hallarda ailələrə maliyyə baxımından kömək etməsi doğrudur. Amma bu yanaşma istismarın normallaşmasına səbəb ola bilər. Əsas problem ondan ibarətdir ki, nəzarət və icra mexanizmləri zəifdir və ciddi hesabatlılıq yoxdur. Qanunlar və siyasət sənədləri mövcud olsa da, onların tətbiqi ilə bağlı ciddi boşluqlar mövcuddur.

[Məmmədova](#) bu tətbiq çatışmazlığını qeyd edərək göstərir ki, qanunların mövcud olmasına baxmayaraq, aidiyyəti qurumlar uşaq əməyini çox vaxt ciddi pozuntu kimi qiymətləndirmir. Polis əməkdaşları uşaq əməyini cinayət kimi qəbul etmədikdə bu, polislərin peşəkar olmadığını və onların qanunun aliliyi

prinsipinə əməl etmədiyini göstərir. Uşaq hüquqlarını qorumaq üçün nəzərdə tutulan qanunların ardıcıl şəkildə icra olunmaması bir çox hallarda uşaq əməyinin sosial norma kimi qəbul edilməsinə gətirib çıxara bilər. Bu isə daha geniş sistem problemini göstərir: yeni dövlət mövcud qanuni müdafiə mexanizmlərini real və təsirli qorunma vasitələrinə çevirə bilməyib.

Azərbaycanın və digər ölkələrin media mənbələri uşaq istismarının hələ də geniş yayılmış problem olaraq qaldığını göstərir. Bu xəbərlər istismar formalarını, risk altında olan qrupları və uşaq əməyinin daha çox müşahidə olunduğu sahələri müəyyən edir. [Məmmədovanın](#) araşdırmasına görə, son dövrlərdə uşaq əməyinin miqyası əhəmiyyətli dərəcədə azalmayıb. Bir çox hallarda uşaqlar yeganə çıxış yolu kimi dilənməyə məcbur olurlar. Bu vəziyyət problemin həllində real irəliləyiş olmadığını göstərir və uşaq əməyinin yoxsulluğu daha da dərinləşdirdiyini açıq şəkildə ortaya qoyur. Uşaq istismarının ən ağır formalarına məcburi dilənçilik və seksual istismar daxildir. Bunlar son dərəcə ağır zorakılıq və insan alveri formalarıdır.

Uşaq əməyi daha çox müəyyən iqtisadi sektorlarda yayılıb. Bir çox uşaq kənd təsərrüfatı və xidmət sahəsində [çalışır](#). Onlar dükanlarda satıcılara kömək edir və ya kiçik məhsullar satırlar. Bu işlər fiziki cəhətdən ağır olur və uşaqların sağlam inkişafına mənfi təsir göstərə bilər. Bəzi uşaqlar ev təsərrüfatında və ağır fiziki əmək tələb edən işlərdə [çalışır](#). Bu işlər çox vaxt qeyri-rəsmi şəkildə, əmək müqaviləsi olmadan icra edilir. Buna görə də belə işlər qanunsuz sayılır və uşaqlar üçün təhlükə yaradır.

COVID-19 pandemiyası 2020–2023-cü illər arasında vəziyyəti daha da ağırlaşdırdı. Məktəblərin bağlanması bir çox uşağın ailəsinə maddi dəstək göstərmək üçün işləməyə [başlamasına](#) səbəb oldu. Pandemiya uşaq əməyinin yeni formalarını yaratmadı. Lakin risk altında olan uşaqların vəziyyətini daha da pisləşdirdi və uşaq əməyinin miqyasını genişləndirdi.

Əvvəldən həssas durumda olan uşaqlar daha böyük istismar təhlükəsi ilə üzləşdilər.

Pandemiya dövründə dövlətin sosial müdafiə mexanizmlərinin zəifliyi də aydın görünürdü. Beynəlxalq təşkilatlar uşaqlar üçün sosial ədalət tədbirlərinin gücləndirilməsini tələb edirdi. Lakin göstərilən dəstək kifayət etmədi və ölkənin müxtəlif bölgələrində uşaqlar istismara açıq vəziyyətdə qaldı. Pandemiyanın bitməsi uşaqların avtomatik şəkildə məktəbə qayıdacağı və əvvəlki vəziyyətə dönəcəyi mənasına gəlmir. Təhsilin yarımçıq qalması və məcburi əmək uşağın həyatına uzun müddət təsir edə bilər.

Nəticə etibarilə, Azərbaycanda uşaq hüquqlarının pozulması BMT-nin Uşaq Hüquqları Konvensiyasının tam tətbiqinə mane olur. Problemin həlli üçün dövlət icra və nəzarət mexanizmlərini gücləndirməlidir. Polis əməkdaşları uşaq əməyinin ciddi cinayət olduğunu tanımalıdır. Maddi dəstək ehtiyacı olan ailələr bu dəstəyi uşaqların məktəbə davam etməsi şərti ilə almalıdır. Qaçqın uşaqlara, miqrantlara və yetimlərə xüsusi diqqət yönəldilməlidir. Uzunmüddətli həll yolları yoxsulluğun azaldılmasına, yetkinlər üçün sabit iş imkanlarının yaradılmasına və ailələrin iqtisadi müstəqilliyini dəstəkləyən proqramlara əsaslanmalıdır. Uşaq hüquqlarının qorunmasının gücləndirilməsi uşaqların təhlükəsizliyini və rifahını artıracaqdır. Bu həmçinin Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunu gücləndirəcək və ölkənin insan hüquqlarına sadıqlığını göstərəcəkdir.